

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**НИЗОМИЙ НОМИДАГИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ПЕДАГОГИКА
УНИВЕРСИТЕТИ**

Н.ЭГАМБЕРДИЕВА, Б.ХОДЖАЕВ

**ПЕДАГОГИКАНИНГ АЙРИМ ДОЛЗАРБ
МУАММОЛАРИ: МОҲИЯТ, ТАЛҚИН
ВА ЕЧИМ**

(ҚўЛланма)

ТОШКЕНТ – 2013

УЎК: 378.0 (072)
КБК 74 (5Ў)
Э-18

Э-18   **Н.Эгамбердиева, Б.Ходжаев. Педагогиканинг айрим долзарб муаммолари: моҳият, талқин ва ечим. –Т.: «Fan va texnologiya», 2013, 48 бет.**

ISBN 978–9943–10–864–6

Мазкур қўлланма педагогиканинг айрим долзарб муаммолари – таълимда анъанавийлик ва новаторликнинг намоён бўлиши, инновацион муҳит шароитида педагогик фаолиятда юзага келадиган муаммолар, «методика» ва «технология» тушунчалари тавсифи ҳамда қиёсий таҳлили, олий таълимда илғор педагогик технологияларни қўллашда анъанавий ва инновацион ёндашувнинг зарурияти, «дидактик таъминот» ва «методик таъминот» тушунчалари моҳияти каби масалаларни ёритиб беришга бағишланган.

Қўлланма педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази тингловчилари учун мўлжалланган бўлиб, шунингдек, қўлланмадан талабалар, магистрантлар, тадқиқотчилар ҳамда педагогика соҳасида фаолият юритувчи барча мутахассислар фойдаланишлари мумкин.

УЎК: 378.0 (072)
КБК 74 (5Ў)

Тақризчилар:

Ф.Юзликаев – педагогика фанлари доктори, профессор;
Ш.Мардонов – педагогика фанлари доктори, профессор.

Ушбу қўлланма Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети ўқув-услугий Кенгашининг 2013 йил 10 январдаги 6-сонли қарори билан нашр этилди.

ISBN 978–9943–10–864–6

© «Fan va texnologiya» нашриёти, 2013.

СЎЗ БОШИ

Маълумки, кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш узлуксиз таълим турларидан бири ҳисобланиб, ўтган давр мобайнида мазкур тизим фаолиятини такомиллаштиришга доир қатор чора-тадбирлар амалга оширилди. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2006 йил 16 февралдаги «Педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларни малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида»ги 25-сонли Қарори, «Педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ҳақида Низом» талаблари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011 йил 20 майдаги «Олий таълим муассасаларининг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш ва юқори малакали мутахассислар тайёрлаш сифатини тубдан яхшилаш чора-тадбирлари тўғрисидаги» ПҚ-1533-сон қарори, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 26 сентябрдаги «Олий таълим муассасалари педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 278-сонли қарори қабила ана шулар жумласидандир.

Республикада кадрларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизими қайта ислоҳ қилиниб, соҳаларга доир Бош илмий-методик марказ ва тармоқ марказлари ташкил этилди. Узлуксиз таълимнинг ушбу турини нафақат шаклан, балки мазмунан такомиллаштириш мазкур соҳадаги долзарб вазифа сифатида белгилаб берилди. Қайта тайёрлаш ва малака ошириш курслари учун янгидан талаблар ишлаб чиқилиб, унга мувофиқ ўқув режа ва дастурлар ишлаб чиқилди. Навбатдаги муҳим масала тармоқ марказлари тингловчилари учун қўлланмалар яратиш ва улардан амалиётда самарали фойдаланишга эришишдир.

Ана шу мақсаддан келиб чиққан ҳолда, «Педагогика (таълим соҳалари бўйича)» олий таълим муассасалари таълим йўналишлари ва мутахассисликлари умумқасбий ва махсус фанлари педагоглари учун малака ошириш курсининг «Педагогиканинг долзарб муаммолари» ўқув модули бўйича услубий қўлланма яратилди.

Қўлланма педагогиканинг айрим долзарб муаммоларини ўз ичига қамраб олган бўлиб, муаллифлар келгусида мазкур масала-

ларни янада, кенг ва батафсил ёритишни эзгу мақсад қилиб қўйганлар.

Қадрли, қайта тайёрлаш ва малака ошириш курси тингловчиси! Ушбу қўлланмада баён этилган фикрларни алоҳида эътибор билан ўқинг ва чуқур таҳлил қилинг. Зеро, педагогика фанининг бугунги кундаги энг долзарб масаласи ҳам таълим олувчиларнинг аналитик (таҳлил этиш) қобилиятларини ривожлантиришдир.

ТАЪЛИМДА АНЪАНАВИЙЛИК ВА НОВАТОРЛИКНИНГ НАМОЁН БЎЛИШИ

Замонавий жамият ўзининг тез ва чуқур ўзгарувчан тавсифига эга бўлиб, бундай ўзгаришлар жамоатчилик тузилмалари, жумладан, мустақил давлатлар, шахс ва жамият ўртасидаги муносабатлар, демографик сиёсат, урбанизация жараёнларида кўзга яққол ташланмоқда. Таълим ҳам глобал умумхамжамият тузилмасининг алоҳида таркибий қисми сифатида жамиятда бўлаётган барча ўзгаришларни ҳисобга олиши, ана шу асосда ўз тузилиши ва фаолият мазмунини ўзгартириши зарур. Бугунги кунда таълимнинг жамият ривожланиш суръатларидан ортда қолаётганлиги, таълим жараёнида қўлланилаётган технологияларнинг замонавий талабларга тўлиқ жавоб бермаслиги ҳақидаги масала дунё ҳамжамияти томонидан тез-тез эътироф этилмоқда. Чунки таълим ҳам ижтимоийлаштириш вазифасини бажарувчи сифатида жамиятдаги ўзгаришлар ортидан бориши ҳамда унинг ривожланишига ўз таъсирини ўтказиши керак. Бироқ жамият ривожланиши ва таълим тизими ўртасидаги муносабат мураккаб кўринишга эга бўлиб, юқори даражадаги жўшқинлик билан фарқланади. Таълим барча фаол ва суист ўзгаришлар таъсирини қабул қилавермайди, жамиятда бўлаётган воқеаларга эса ўз таъсирини ўтказади. Ана шу нуқтаи назардан таълимдаги ўзгаришлар фақатгина натижа сифатида эмас, балки жамиятнинг келгусидаги ўзига хос ривожланиш шартидир¹.

Маълумки, фан ва техника жадал суръатлар билан ривожланаётган бугунги кунда кўплаб илмий билимлар, тушунча ва тасаввурлар ҳажми кескин ортиб бормоқда. Бу, бир томондан, фан-техниканинг янги соҳа ва бўлимларининг тараққий этиши туфайли унинг дифференциаллашувини таъминлаётган бўлса, иккинчи томондан, фанлар орасида интеграция жараёнини вужудга келтирмоқда.

Бундай шароитда, юқори малакали педагогларга бўлган талаблар ортиб бориб, баркамол авлодни асрлар давомида шаклланиб келган умуминсоний ва миллий қадриятлар руҳида тарбиялаш лаёқатига эга, фаннинг фундаментал асосларини, педагогика ва психология методларини мукамал эгаллаган, касбий тайёргарлиги юксак даражада бўлган ҳамда замонавий педагогик ва

---

¹ Альджанова И.Р. Бўлажак ўқитувчиларни тайёрлашда педагогик инновациялардан фойдаланиш. – Т.: «Fan va texnologiya» нашриёти, 2011. – Б.3.

ахборот технологияларини амалиётда қўллаш кўникма ва малакасига эга ижодкор педагогларни тайёрлаш талаб этилади¹.

Ҳозирги вақтда таълим-тарбия жараёнида педагогик инновацияларни кенг қўламда қўллаш жаҳон тараққиётининг глобал тенденцияси ҳисобланади. Педагогик инновациялар қўламининг ортиб бориши, мамлакатда модернизация жараёни тез суръатлар билан ривожланаётган айни даврда таълим соҳасига янгиликларни тизимли равишда киритишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Аммо кўплаб педагогик инновацияларнинг яратилаётганига қарамай, таълим жараёнларига ўқитишнинг янги мазмун, шакл, метод ва воситаларини татбиқ этиш бўйича педагогик тадқиқотларни жорий этиш даражасини ҳозирча етарли деб бўлмайди.

Дарҳақиқат, янгиланган таълим тизимини жорий этишда ҳар бир ўқитувчининг ўз фанига ва баркамол авлод таълим-тарбиясига оид янгиликларни мунтазам ўргана бориб, уларни ўз меҳнат фаолиятида изчил қўллай билиш маҳоратига эга бўлиши бугунги куннинг муҳим талабидир.

Бакалавриат йўналишлари ва магистратура мутахассисликлари бўйича педагог кадрлар тайёрлашнинг сифатини кўтаришда талабаларни илм-фан тараққиётининг энг сўнгги ютуқларидан хабардор қилиш муҳим аҳамият касб этади. Бугун фан ва техника соҳасидаги янгиликларни ўқув дастурлари мазмунига тез киритиш талаб этилади ва бу орқали, замонавий билимларни шакллантиришга замин ҳозирланади. Бундан ташқари замонавий ўқитиш технологиялари, улар билан боғлиқ методик ёндашувлар бўлажак ўқитувчиларда зарурий билимлар, муҳим қонуниятлар, кўплаб фундаментал тушунчаларни нисбатан енгил, чуқур ва мустаҳкам шакллантириш учун қулай шароит яратади.

Олий педагогик таълим муассасалари талабаларида касбий тайёргарликни шакллантириш ва уни ривожлантириш, мазкур жараёнга нисбатан тизимли, комплекс ёндашувни тақозо этади. Бўлажак ўқитувчининг чуқур билимга, самарали фаолият юрита олиш маҳоратига эга бўлиши маълум фан асослари борасида унда етарли назарий ҳамда амалий билимларнинг, таълим жараёнида янгиликлардан унумли фойдаланиш малакасининг қанчалик шаклланганлигига боғлиқдир.

---

¹ Бегимкулов У.Ш. Педагогик таълим жараёнларини ахборотлаштиришни ташкил этиш ва бошқариш назарияси ва амалиёти: Педагогика фанлари доктори. ... дисс. – Т., 2007. – Б.3

Маълумки, бугун барча давлатлар таълимга имкон қадар кўп янгилик киритишга интилмоқда. Бугунги янгиликлар уларга уюшган, режали, оммавий ёндашувни талаб этади. Янгиликлар келажак учун узоқ муддатли инвестициялардир. Новаторликка қизиқиш уйғотиш, янгилик яратишга интилувчан шахсни тарбиялаш учун таълимнинг ўзи янгиликларга бой бўлиши, унда ижодкорлик руҳи ва муҳити ҳукм суриши лозим. Ана шундай долзарбликдан келиб чиққан ҳолда, бугунги кунда педагогиканинг мустақил соҳаси – педагогик инноватика жадаллик билан ривожланиб бормоқда.

Новаторлик ва янгилик – маданият, таълим ва умумийликда жамият ривожланишининг икки жиҳати. Анъаналар ва янгиликларнинг хилма-хил муносабатларига таяниб, маданиятшунослар жамиятни анъанавий ва замонавийга ажратиб кўрсатишади. Анъанавий жамиятда анъана новаторлик устидан ҳукмронлик қилади. Замонавий жамиятларда эса, новаторлик базали қадрият саналади.

Йигирманчи асрнинг сўнгги йилларида жаҳон миқёсида таълим соҳасида юзага келган қуйидаги «инқироз»ли ҳолатлар «қўллаб-қувватловчи» таълимнинг муқобили сифатида «инновацион» таълимни ривожланишининг асосий сабабларидан бири бўлди. Турли давлатларда унинг хилма-хил шаклда намоён бўлишида қуйидаги умумий жиҳатлар ёрқин намоён бўлмоқда:

1) ижтимоий амалиёт ривожланиши эҳтиёжлари ва олий таълим битирувчиларининг реал тайёргарлик даражасининг ўзаро мослигини таъминлаш;

2) олий таълим муассасаларида янги мақсадларнинг қўйилиши ҳамда бошқарувнинг ташкилий тузилиши ва шакллариининг мураккаблашуви;

3) таълим жараёни субъектларининг қизиқиши ва имкониятларининг ортиши.

1979 йилда «Рим клуби» аъзолари «ўзининг асосида аввал маълум, такрорланувчи вазиятларга тузатиш киритиш учун тақдим этилган метод ва қоидаларни ифода этувчи» таълим тизимини «қўллаб-қувватловчи» таълим деб номлашди. Юқорида таъкидлаганимиздек, унинг муқобили сифатида «инновацион таълим» тушунчаси ҳам қўлланила бошланди.

Инновацион таълимнинг асосий мақсади таълим олувчиларда келажакка масъулият ҳиссини ва ўз-ўзига ишончни шаклланди.

тиришдир. Ж.Боткин бошчилигидаги олимлар гуруҳи «Рим клуби» маърузасида инновацион таълимни анъанавий, яъни «норматив» таълимга муқобил сифатида билимларни эгаллашни асосий тури сифатида тавсифлади. Нормативли таълим «такрорланувчи вазиятларда фаолият хулқ-атвор қоидаларини ўзлаштиришга йўналтирилган» бўлса, инновацион таълим янги вазиятларда биргаликда ҳаракатланиш қобилиятини ривожлантиришни кўзда тутди.

Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq versiyasi <https://kitobxon.com/uz/asar/111> saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси <https://kitobxon.com/uz/asar/111> сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную версию можно найти на сайте <https://kitobxon.com/ru/asar/111>